

**NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG
XITHIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA**

**XITSONGA XA RIRIMI RA VUMBIRHI
NHLAWULO WA LE XIKARHI
(Papila ra vumbirhi)**

XIYENGE XA A

**XIVUTISO XA 1
VUTLHOKOVETSERI (POETRY)**

- 1.1 1.1.1 Tinyanyana. (2)
- 1.1.2 Risivi n'wina loko a vulavula ni tinyanyana. (4)
- 1.1.3 (a) Hlakala.
(b) Tsandzeka.
(c) Haha.
(d) Jovota.
(e) Timpapa. (10)
- 1.1.4 (a) Ndzi onha vutomi bya mina hi swilo swo ka swi nga pfuni nchumu. (3)
(b) Mutsari u tirhisile xivutiso xo pfumala nhlamulo hikuva swinyanyana leswi swi tshama swi ri switsongo. (3)
(c) Mutsari u vula tiko leri ri nga tala hi vanhu vatindzimi to hambana-hambana kumbe tindzimi hinkwato. (3)
(d) Mutlhokovetseri u vula leswaku tinyanyana ta swi kota ku tshama ehansi ni le mpfukeni. (3)
(e) Mutsari u boxa leswaku swinyanyana swi kuma swi kudya handle ko swi tirhela tanihi hinavunhu hi dlayiseke hi Adam. (3)
- 1.1.5 (a) Tincece i vana lava va ha ri ki vatsongo swinene. (2)
(b) Mativula i n'wana wo sungula emutini. (2)
(c) Swiluvelo i alitara leyi kumekaka ekerekeni. (2)
- 1.1.6 Rito mahlambandlopfu i rivita-nkatsano. (2)
- 1.1.7 Mutsari u hlamusela leswaku munhu loyi na yena u lava ku yimeriwa a ta ta ringeta ntsako lowu va nga na wona lavan'wana. (1)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: [40]

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 2
NTLANGU (DRAMA)**

- 2.1 (a) Matixisa Xixurhana
(b) Tsemani Xixurhana
(c) Saleleni Xixurhana
(d) Tsundzukani Mchavi
(e) Gemba Khumbhuza
(f) Mihloti Tihuhlu
(g) Hlamalani Savela
(h) Nkulukumba Khosa (8)
- 2.2 Xikanyakanya. (2)
- 2.3.1 Ku vulavulela ehansi leswaku vanhu va nga va twi. (1)
- 2.3.2 U vula leswaku a n'wi dlaya leswaku a nga ha tlheli a n'wi vona emahlweni ka yena. (2)
- 2.3.3 I Gemba Khumbuza. (1)
- 2.3.4 I Tsemani Xixurhana. (1)
- 2.3.5 A va ri nuna na nsati. (1)
- 2.3.6 Hikokwalaho ka makwanga lawa a ri na wona. Yo lava leswaku nuna loyi wa yena Tsemani Xixurhana a n'wi nyika vhengele leri vitanaka hi vito ra yena. (2)
- 2.3.7 Hikuva Matixisa a n'wi kombela leswaku a dlaya nuna wa yena naswona ntirho wa ku dlaya munhu eka yena handle ka nandzu a twa swi n'wi chavisa. Naswona a a nga ehleketi leswaku na vanhu vo fana na va Matixisa va nga tela hi miehleketo yo dlaya hikuvu i vanhu lava a va dya va xurha. (4)
- 2.3.8 U fanele ku tshama ehansi a tilulamisela ntirho lowu a nga si sungula ku wu endla. (2)
- 2.3.9 A a ri na n'wana un'we wa mufana. (1)
- 2.3.10 (a) Mihloti Tihuhlu.
(b) Hlamalani Savela. (2)
- 2.3.11 Gemba a a tshama emikhukhwini leyi nga le hansi ka xitshabyana xa Gerere. (2)
- 2.3.12 A tshama a dlaya muchayeri wa bazi ra ka Hefuhefu hi hamula lahaya xiticini xa Buluvezi. (2)
- 2.3.13 A va bula hi timhaka ta ndyangu wa Tsemani Xixurhana na Matixisa loyi a a tata mikondzo emikhukhwini a ya eka Gemba. (2)

2.3.14 Tsakani. (2)

2.3.15 Sirha Xixurha u tsarile leswi landzelaka eka xileriso xakwe.

- (a) Mina Tsemani Xixurhana, n'wamabindzu wa lokhixi ra Mapatapata ndzi boha leswi:
- (b) Hafu ya rifumo ra mina yi ta nyikiwa Saleleni-n'wana wa mina a ri u n'we loyi ndzi n'wi rhandzaka swinene. Rifumo rero u ta ri kuma loko a ri na malembe ya makumembirhi-ntlhanu.
- (c) Kotara ya rifumo ra mina yi ta nyikiwa vatsoniwa na swidyuhati swa vatsonga khume ra malembe hi ku landzelelana endzhaku ka rifu ra mina.
- (d) Kotara yo hetelela yi ta lawuriwa hi rhavi ra bangi ya first National ya Tiyani ku ringana malembe ya khume nharhu. (4)

2.3.16 U nyikiwile rirhandzu ra yena hinkwaro. (1)
[40]

XIYENGE XA C

XIVUTISO XA 3 HUNGUTSALWA (NOVHELE)

3.1

- 3.1.1 Ntsendzeleki u tshikile mbyana yi humela ehandle ka jarata, kutani yi tlumbiwa hi movha. Loko a swi vonisa sweswo u sungurile ku chuhwa kutani loko a ku u sungula ku tirha ntirho wa yena wa ntolovelo no basisa yindlu, swibye a swi n'wi wela swi fayeka kutani a tshika ku ya mahlweni no basisa. (4)
- 3.1.2 Ngwenya-nkelenge. (1)
- 3.1.3 Hikokwalaho ka mbyana ya Ngwenya-nkelenge yi tlumbiwile hi movha. (2)
- 3.1.4 I Hlamalani. (1)
- 3.1.5 I ntirho wo endla tiya no basisa. (1)
- 3.1.6 Xa Cottondale. (1)
- 3.1.7 Nkothasi. (1)
- 3.1.8 Hikokwalaho ko va a nga ri na tintswalo eka vanhu, a a tekela vanhu ehansi na swona a kariha. (2)
- 3.1.9 Hlamalani a swi tsakela swinene ku tikuma a ri tata wa swihlangi swa Ntsendzeleki a tekana na yena. (2)
- 3.1.10 Hikuva a ehleketa mhaka leyi Fumani wa ka Baloyi a nga n'wi endla yona endzhaku ka loko a n'wi on hile. (2)

- 3.1.11 U kotile ku rivalela mhani wa yena a titsonga hata a ya ekaya. A yisa n'wana leswaku va ya n'wi salela na yena. A tlhela a va rhumela mali na swakudya nhweti yin'wana na yin'wana. (2)
- 3.1.12 Va te loko va ya fika eGravellote va hlangana na nghozi ya lori leyi a yi karhi yi ta hi rivilo ro chavisa kutani va vubuluka movha wu tlumbana na yona yi wa. (3)
- 3.1.13 (a) Ntsendzeleki va n'wi tekile va n'wi yisa exhibedlhele laha a nga fika a tshunguriwa kona.
(b) Kasi loko a ri Hlamalani yena a nga kalangi hi ku fika a tshunguriwa exhibedlhele vutomi bya yena byi helele kwale nghozi yi nga humelela kona. (4)
- 3.1.14 A ku ri Xibedlhele xa Tintswalo xa le Acornhoek. (2)
- 3.1.15 A ku ri Fumani wa ka Baloyi. (2)
- 3.1.16 U swi kotile ku n'wi vona kambe a a chava ku boxa leswaku wa n'wi tiva a ha ri eku kanakaneni. (2)
- 3.1.17 U vitanile Fumani hi vito a nga titwanga leswaku wa n'wi tiva. (2)
- 3.1.18 U n'wi vutisile leswaku a nga ha ri eNatal? U kwihi Beauty? (2)
- 3.1.19 Fumani a nga ha tirheli eNatal a a tirhela exhibedlhele xa Tintswalo. (2)
- 3.1.20 Yena a a tshama na yena ntsena hikokwalaho ka Xivundza hikuva Ntsendzeleki a ri eka ya. Naswona a karhi a luka mano yo n'wi baleka hikuva se a tibyerile leswaku u na nsati ekaya. (2)

[40]

XIYENGE XA D**XIVUTISO XA 4
SWIRUNGULWANA**

- 4.1 4.1.1 Ximunhwana. (2)
- 4.1.2 – Muti wa ka Xitlakati a wu khida evuswetini.
 – A ku pfumaleka swa le mandleni.
 – Nyama a yi dyiwa hi khisimusi ntsena. Nakona hi siku rero a yi dyiwa hi ku siyerisana wonge i murhi.
 – Swiambalo a va hlakaletywa hi lava ntwela vusiwana. Lwangu ra ka Xitlakati a ri nga swi koti ku sivela mathonsi ya mpfula.
 – Xirhami a xi nghena hi ku rhandza hikuva nyangwa a ku ri xidwedwe xa lapi.
 – Minkarhi yo tala a ku funengeriwa swiambalo sweswi va nga ambala swona.
 – Va ringeta no tiphutsa, va manya mavoko exikarhi ka milenge ku kufumela do! (12)
- 4.1.3 A ku nga ri vito ra ntiyiso a ku ri vito ro nyikiwa hi vanhu. (2)
- 4.1.4 A a teke tshengwe. (2)
- 4.1.5 Makume–mbirhi n'we (21). (2)
- 4.1.6 – Eka ntangha nharhu a va tshikisiwa xikolo.
 – A va laveriwa mintirho emabunwini.
 – Va handza mazambani hi tintiho.
 – A va vula leswaku vana va fanele ku dyondza leswaku emisaveni ku hanyiwa hi ku tihandzela. (6)
- 4.1.7 – A thoriwile eka Matiyani.
 – U tirhile malembe mambirhi. (4)
- 4.1.8 Hakunene vutomi emisaveni bya tika swinene. (2)
- 4.1.9 A ba ku vava/A ba swinene. (2)
- 4.1.10 – Vudakwa
 – Vusopfa
 – Vulolo
 – Nhlamba
 – Vugangu
 – Minkarhi yin'wana a vo biwa njhe! (4)
- 4.1.11 – Ku beriwa ku tiendla ntlhari.
 – A tala ku kumeka a hlanya tibuku na tinyuziphepha ta khale.
 – A ku Kholani u tiendla mulungu naswona a ta chela lavan'wana moya wa Makhomanisi. (2)

- 4.2 4.2.1 Hikuva vavasati vanharhu vo huma eka Hosi Chavani va sukela ni nhlekani va khandziya ntshava leyi eka yona a ku tshama swigono swa Vavenda, kutani swigono hi ku vona leswaku vavasati lava va vonele swihundla swa swona, no hleketela leswaku vavasati lava va ta ya hlamusela lavan'wana va nga sala emakaya, kutani swi sungula ku rhumela mpfula ya ximbhembhe leyi a yi na hi xihangu. (6)
- 4.2.2 Ntshava. (2)
- 4.2.3 1977. (2)
- 4.2.4 A va ri vanharhu, eka Chavani. (4)
- 4.2.5 Swigono swa Vavenda. (2)
- 4.2.6 Hi leswaku Vavenda a va hamba va phahla swikwembu swa vona kona. (3)
- 4.2.7 Minkambeni. (2)
- 4.2.8 Nkombo. (7) (2)
- 4.2.9 Vanharhu. (3) (2)
- 4.2.10 Ndzhope. (2)
- 4.2.11 Mpfula ya ximbhembhe. (2)
- 4.2.12 Klein Letaba. (2)
- 4.2.13 Mpfula leyi yi na hi xihangu. (2)
- 4.2.14 "Chavani Relief Fund". (2)
- 4.2.15 Va kumekile va lovile ehansinyana ka miti. (2)
- 4.2.16 Swinsin'wana swi lota miehleketo ya vayimbeleri leswaku va ta kota ku twisisa mhaka ya nkoka leyi nga ta landzela xinsin'wana xa kona kumbe swinsin'wana swiendla leswaku vayingiseri va nga khudzeheri loko mutsheketi a ri karhi a tsheketa. (3)